

SANTA MARIA DE LES FRANQUESES. Balaguer.

ca i passà a ser un priorat masculí que depenia de Poblet. Després d'un període d'estabilitat tornà la decadència fins que el varen vendre a un particular de Balaguer i quedà convertit en quadra, habitatge i magatzem. Finalment, entre els anys 2012 i 2013 va ser rehabilitada l'església. Avui són visibles, a més de l'església, vestigis d'altres elements monàstics com el mur de tanca que l'envoltava i els espais dedicats a celler.

Santa Maria de les Franqueses és una església romànica, de transició, de planta de creu llatina coberta amb volta de canó al creuer i apuntada la resta. Té tres absis, però només el central és visible des de l'exterior. Potser l'element més característic és la gran rosassa que s'obre al mur nord, probablement del segon quart del segle XIII. Dels dos portals, el principal mira a ponent i el que donava al claustre és al mur de migdia.

Aquest edifici es començà a construir amb tota probabilitat a finals del segle XII i sembla que no s'acabà del tot fins al XIV.

Text i fotos: Lluís Fernández López

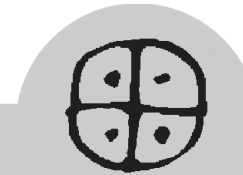
BIBLIOGRAFIA

Catalunya romànica vol. XVII, p. 219-256.

Castell Formós o castell de Balaguer: <http://patmapa.gencat.cat/web/guest/patrimoni/arquitectura>.

Cinc cèntims de Balaguer. Pla d'Almatà, Santa Maria la Major i Santa Maria de les Franqueses. Museu de la Noguera. Ajuntament de Balaguer.

Santa Maria de les Franqueses (Balaguer). Viquipèdia: Arcavaleno, 2016.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 161

13 de març de 2016

LA NOGUERA

BALAGUER

Ciutat important de la Catalunya interior situada a la vora del riu Segre, que presumeix de ser l'única que ha conservat l'estructura urbana configurada pels sarraïns. Compta amb uns 17.000 habitants i dista uns 27 quilòmetres de Lleida. A la plaça del Mercadal, els dissabtes s'hi celebra el mercat més important de la comarca, d'ençà de 1174. Fill il·lustre de la ciutat fou Pere III el Cerimoniós, comte d'Urgell, nascut el 1319.

BALAGUER. Plaça del Mercadal vista des de Santa Maria.

Balaguer, com Lleida, Fraga i Tortosa varen ser pilars fonamentals de l'important florida de la civilització musulmana que hi hagué al nostre país entre els segles VIII i XI, a les valls del riu, Segre, Cinca i Ebre.

Castell Formós. Balaguer ja havia estat habitada pels ibers, però un dels primers documents escrits que tenim és àrab, dels anys 897-898, que informa d'una campanya contra el comte Guifré el Pilós. Al segle XI era la capital d'un regne musulmà independent, situat a la frontera superior i la ciutat conformava un poderós recinte defensiu, amb tres castells interconnectats per muralles, amb centre al palau residencial senyorial (suda) del pla d'Almatà.

L'any 1106 un parent del comte d'Urgell, amb l'ajut de Berenguer III de Barcelona varen conquerir la ciutat. La suda es va transformar en el castell Formós, residència dels comtes d'Urgell, que van convertir la plaça en capital del comtat. L'última carta que va jugar la ciutat va ser quan Jaume II el Dissortat va discutir a Ferran d'Antequera la corona que li va atorgar el compromís de Casp. Va ser derrotat el 1413 i empresonat primer a Lleida i després a Xàtiva, on va morir. Ferran, el vencedor no va perdonar ni a Jaume ni a la capital la rebel·lia i va fer arrasar el castell Formós. Des de llavors Lleida no tingué rival al ponent català. Der fet la Paeria havia contribuït fort a la derrota del comte d'Urgell, amb qui havia estat enfrontat.

Les fortificacions -castell i muralla- es reforçaren en l'època de les guerres de Successió i del Francès. Quedaren molt malmeses després de les guerres carlines. El 1905 s'excavà però fins als anys seixanta no hi hagué un interès per la seva conservació.

Santa Maria d'Almatà (ara santuari del Sant Crist de Balaguer). Al pla d'Almatà, des de l'època califal hi hagué la mesquita major de la ciutat. Posteriorment, l'any 1106, va ser convertida en església sota el nom de

SANTA MARIA D'ALMATÀ, ara santuari del Sant Crist de Balaguer.

Santa Maria d'Almatà i fou la primera parròquia de la ciutat. El 1351, en alçar-se el nou temple parroquial de Santa Maria, esdevingué capella d'un monestir de clarisses. Es conserven alguns vestigis de l'església romànica, especialment la façana de ponent, on s'obre una porta amb tres arquivoltes i a sobre seu una rosassa.

Sant Crist de Balaguer. Segons la tradició la imatge del Sant Crist es va fer a Jerusalem i va ser la primera del món. A la caiguda de la ciutat va ser portada a Beirut; la van trobar els moros i la van llençar al riu Adonis. Des d'allà va arribar a la Mediterrània, la va travessar i va enfilar, Segre amunt, fins arribar a Balaguer. La imatge actual no és l'original, sinó una còpia de l'anterior que, tret d'un trosset de peu, fou cremada al principi de la Guerra Civil (1936).

Santa Maria la Major. Situada en un lloc elevat i vistós és un mirador privilegiat de la ciutat de Balaguer. S'alça al mateix lloc on anteriorment hi havia hagut una mesquita. És d'estil gòtic i es començà a construir l'any 1351 però va trigar molts anys a acabar-se. Fou consagrada el 1558. El 1836 va ser convertida en caserna i posteriorment en presó i dipòsit municipal i el 1881 fou restaurada al culte. El 1923 tornà a usar-se com a presó i una altra vegada en el període bèl·lic de 1936-39. L'edifici és cobert amb una volta estrellada i té una àmplia nau amb absis poligonal i capelles entre els contraforts laterals. El campanar és una torre poligonal amb una escala interior de cargol.

SANTA MARIA LA MAJOR. Balaguer.

SANTA MARIA DE LES FRANQUESES DE BALAGUER

De l'antic monestir de Santa Maria de les Franqueses en queda l'església. Es troba a 4,5 km de distància de la ciutat de Balaguer.

El monestir va ser fundat el 1186 per Dolça de Foix, comtessa d'Urgell i pertanyia a l'orde del Cister. Respon a la necessitat de colonitzar i treballar les noves terres conquerides als sarraïns. Un cas exacte que els de les fundacions de Poblet, Santes Creus o Vallbona de les Monges.

La història d'aquest monestir és més aviat trista. Llevat d'uns primers anys de gran creixement, potser desmesurat i tot, a partir de 1219 les coses començaren a anar de mal borràs fins que l'any 1474 se suprimí la canòni-